Қазақстан Республикасының білім және ғылым министрлігі
Министерство образования и науки Республики Казахстан
Манаш Қозыбаев атындағы
Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті
Северо-Казахстанский государственный университет
им. М.Козыбаева

Тенге-тәуелсіздіміздің тірегі

/Ұсынылатын библиографиялық көрсеткіш/

Национальная валюта- символ независимости страны

/Рекомендательный указатель литературы /

Петропавл , 2009

Оқырмандарға

Ұсынылып отырған көрсеткіш Қазақстан Республикасының Ұлттық валютасы-теңгеге арналған.

Мағұламатта теңгенің шығу тарихы, қазіргі теңгенің дамуы туралы мәлметтер СҚМУ ғылыми кітапханасы қорында бар.

Көмекші құрал ұстаздарға, студенттерге және қалын оқырман қауымға арналған.

Теңге тарихы

Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы
Қазақстан Республикасының ұлттық валютасын еңгізу туралы

Қазақстан Республикасы Конститутциясының 78-бабына және Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің 1993 жылғы 29 қазандағы қаулысына сәйкес қаулы етемін:

1.Қазақстан Республикасының аумағында 1993 жылғы 15 қарашада сағат 08.00-ден бастап (жергілікті уақыт) Қазақстан Республикасының ұлттық валютасы-теңге айналысқа енгізілсін.

2. 1993 жылғы 18 қарашада сағат 08-00-ден бастап (жергілікті уақыт) теңге Қазақстан Республикасындағы бірден-бір заңды төлем құралына айналады. Теңге 100 тиыннан тұрады. Қазақстан Республикасында қолдағы ақша банкноттар мен моненталар түрінде айналыста болады.

3. Теңгені Қазақстан Республикасының аумағында меншік нысандарына қарамастан барлық жеке және заңды тұлғалар төлемдердің барлық түрінде, сондай-ақ ешқандай шектеусіз салымдар мен шоттарға қосу үшін банктер қабылдауға міндетті.

4. Осы Жарлық қол қойылған сәтінен бастап күшіне енеді.

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаев

Алматы 1993 жылғы қарашаның 12-сі

Қазақстанның жаңа тарихи шежіресінде ұлттық валютаның енгізілгені шың мәнісінде бетбұрысты кезең болды.

Осынау аса ірі мемлекеттік істің жүргізілгеніне, міне 16 жыл өтті. Кеңес сомын(рублін) көрмеген қазақстандықтардың тұтас бір буыны өсіп келеді. Жыл сайын тіршіліктің табиғи заңдары бойынша мұндай азаматтар көбейе береді. Тіпті аға буын өкілдері де салыстырмалы түрдегі жаңа қаржылық құралға бой үйретіп алды. Олар 1993 жылы жаңа валютадағы бағаларды рубльмен қалай салыстырғанын біртіндеп ұмыта бастайды.

Уақыт деген бізді сонау тоқсаныншы жылдардағы елімізді түбегейлі өзгертіп, халықтың бүкіл тіршілік тінін айналдырып жіберген жаһандық саяси және экономикалық реформалардан бірте-бірте алыстата береді. Және де жылдар өткен сайын сол уақиғалар жадыдан жоғала бастайды. Бірақ та қазақстандық валютаның пайда болуына қатыстының бәрін естерінде айқын сақатаған саясаткерлер, қаржыгерлер, суретшілер қауымы бар емес пе. Олар теңгенің жасампаздары. Теңгенің пайда болу кезеңін де еске түсіргеніміз жөн.

Қазақстан валютасын қолдау туралы Халықаралық валюта қорымен, Бүкіл дүние жүзілік, Еуропалық және Азия даму банкілерімен, сондай-ақ әлемнің бірқатар дамыған елдерінің үкіметтерімен келісімге қол жетті.

Қазақстанның ұлттық валютаға көшуі бұрынғыдан да нақты әрі тәуелсіз жоспар бойынша әлеуметтік-экономикалық реформалар бағытын жалғастыруға мүмкіндік береді. Ақша реформасын дәйекті жүргізу бізге көп ұлтты Қазақстан халқының тұрмыс жағдайын бірте-бірте жақсартуға көмектеседі. 1990-шы жылдардың басында Конститутциядан бастап бәрі жаңа еді. Егер тақырыбымызға оралсақ, теңгені жасау кезінде сандаған проблемаға кезіктік. Не бір тиісті мекеме , не іс-тәжірбие болмағандықтан банкнот өндірісі қазақстандықтар үшін мүлде жаңа іс болды. Онымен қоймай сол кезде Қазақстанда төлем жүйесі де болған жоқ.

Теңгенің дизайнымен айналысып жатқан кездде қаулаған баспа-бас айырбас саудасы сирек біткен жабайлық екен. Себебі ежелгі Қазақстанның аумағында ақша дегеніміз мыңдаған жылдар бұрын пайдаланылған. Қазақстандағы ақша саудасы ғылымдардың айғақтауынша тамаша жүргізілген, ол туралы саңдаған мәнет шығарылымы куә болады. 17-18 ғасырларда өз мәнеттерін орталық Сырдария мен Отырар жазирасында түрік әміршілері, ал Жетсуда түргештер мен тухиселер шығарды.

5 ғасырдың ортасы-18 ғасырдың басы-бұл Караханид мемлекетінің құрылуы мен қызметінің кезеңі. Осы мезгілде тарихшылардың топшылауынша, қалалар қанат жайып, тауар өндірісі мен сауда көлемі ұлғайған. Экономиканың өркендеуі

ақша айналысында аса зор қаражат ағынын қажетсінген. Күмістің жетіспеушілігінен мәнет сарайлары дирхемдерді, яғни «күмістелген» деп аталынатын беті күміспен жалатылған мыс мәнеттерін соға бастайды. Ұсақ бөлшек саудада мыс фельстерінен есептесілді. Алтын мәнеттер саудада даналап емес, салмағына қарай қатысты.

1271-1272 жылдары моңғолдардың Орта Азия мен Қазақстан өңіріндегі наменгері Мұсадбек дүйім империя бойынша еркін айналатын күміс мәнетін енгізді. Күміс шығару бойынша бірінші орында Тараз, Отырар,Кендіж болды.

14 ғасырдың аяғында Қазақстанда әмір Темірдің мәнеттері айналыста болды.

Қазақстандық ақшаларының өз атауы терең тамырланған. 15 ғасырдың басында Отырар мен оның айналысында үш дәрежелі тәңге атты күміс мәнеттері пайдаланды. Негізгі атауы тәңге, оның ширегі-мір, ал он екіден бір бөлігі-тәңгеше деп аталанды.

18 ғасырдың ортасынан тарихшылардың айғағынша, жоңғар шапқыншылығынан туындаған саяси және экономикалық себептер салдарынан қала тіршілігі мен сауда сатығының құлдырауы басталды. Сонан кейін 18 ғасырдың ортасынан Қазақстанда Қоқанның, Тәшкен хандарының ақша белгілері және орыс мәнеттері пайда бола бастайды. Ал, 19 ғасырда барлық сауда операциялары тек қана орыс ақша белгілерімен жүргізілді. Ақша тарихында көптеген қызықты тұстар бар. Археологтар мен тарихшылар осынау жоғары сынамалы күміс мәнеттері әлемдік ақшалар ретінде пайдаланылған деп дәлелдеді.Олар Орталық Азия мен Шығыс Еуропада, Балтық жағалауы мен Скандинав елдерінде табылды. Қорытпа 6-металдан-күмістің басылымдылығымен және алтынның кейбір мөлшерінен тұрған. Мәнет сөйтіп күміспен, кейде алтынмен жалатылған.

16-18 ғасырларда Қазақстанда 1655-1663 жылдары Александр патшаның тұсында аса зор мөлшерде шығарылған мыс тиындары пайда болады. Нумизматикалық зерттеулер Қазақстанның Орта Азия мемлекеттерімен және Ресеймен сауда-саттық байланыстарын көрсетеді. Қазақстанның ұлттық

валютасының пайда болуы да ежелгі қаржылық дәстүрлердің жаңғыруындай, ал ақша атауын-«теңгені» де біздің ата-бабаларымыз көне Отырардың өзінде пайдалған...

Бүгінгі теңге.

1992-93 жылдардағы экономиканы басқару жоғалған кезеңмен салыстарғанда біз бірталай жылдан өттік. Экономикалық дағдарысты өткеруден егеменді Қазақстанның қайта жаңғырып, одан біртіндеп даму сатысына дейін. Халық шаруашылығының қайта түлеуінде біздің ұлттық валюта әжептауыр рөл атқарды.

Бүгінгі күнде теңге тұрақтаған, мемлекеттің алтын-валюталық қоры молайып келеді. Шетел серіктестері үшін біздің еліміздің инвестициялық тартымдылығы сақталған. Еліміз орнықты қаржылық жүйге ие, халықтың банктерге деген сенімі артып келеді. Мұның бәрі және экономиканы сауықтырудың басқа да қырлары еліміздің ертеңгі күніне сенімділікпен қарауымызға мүмкіндік беретін кәміл.

Осыдан 16 жыл бұрын өз валютамыз-теңгенің енгізілуі орасан зор саяси және мәдени оқиға болды.

Ұлттық валютаның сыртқы пішіні көркем безендіру тұрғысынан алғанда жоғары эстетикалық талаптар үдесінен шыға білді. Алғашқы банкноттарда Қазақстанның тарихи және мәдени мұрасын жарқын бейнелейтін аса көрнекті тұлғалар: Әл-Фараби, Абай, Шоқан Уәлиханов,Абылай хан және басқа ұлы ойшылдар көрініс тапты. Алайда өмір бір орында тұрмайды. Интерполдың ұсыныстарына байланысты ақшаның сыртқы пішінін әрбір 5-7 жыл сайын ауыстырып отыру керек.

2006 жылы Мемлекет басшысының бастамасы бойынша Ұлттық Банк жаңа үлгідегі банкноттарды енгізу жөнінде шешім қабылдады. Ұлттық Банк жаңа банкноттарында әлемдік тәжірбие негізінде еуро мен Ресейдің рубільдері сияқты банкноттардың портретсіз дизайын пайдаланды. Банкноттардың

жаңа сериясында ақшаның номиналы бұрынғысынша қалды. Жаңа теңге экономикалық жағынан дамыған елддердің валюталарынан кем емес, тіпті асып түседі. 2007 жылғы мамыр айында Тайландта өткізілген конференциясында қазақстандық 10 мың теңгелікке «Үздік жаңа банкнот» аталымы бойынша бірінші орын берілді. Сондай-ақ 2006 жылғы қарашада шығарылған теңгенің күрделі және жоғары дәрежеде қорғалуы атап өтілді.

Ұлттық валютаны тәуелсіз мемлекеттің атрибутарының бірі ретінде қарай отырып, теңгені еңгізу республиканың егемендік алуының тұтастығын түйіндейтін соңғы кезең болғандығын мойындауымыз керек. Ұлттық валютамыздың енгізілуі Ұлттық Банкттің және Қазақстан Үкіметінің дербес ақша-кредит саясатын жүргізуге мүмкіндік берді. Сондықтан да ұлттық валюта-теңгенің даму кезеңдері-Қазақстан экономикасының даму мен қалыптасу кезеңі.

Әдебиеттер тізімі.

- Айнабекова Ш. Тиімді басқара біліңіз: валюта, теңге. //Қызылжар нұры.-2008.-7 қараша
- Байназаров Ғ. «Теңге маған тарихи жауапкершілік»: Теңгеге-10 жыл // Егемен Қазақстан.-2003.-14 қараша.
- Банкнотарды айрбастау және алу тәртібі: теңге // Жас алаш.-2006.-16 қараша.
- Бауыржан М. Теңге мен доллар шайқасы: экономикалық сараптама // Заң газеті.-2004.-21 мамыр.
- Бектасова Г. Теңгенің суретін салған суретші: Ұлттық валютаға-10 жыл. // Түркестан.-2003.-23 қазан.

- Боқаев Қ. Теңге-тәуелсіздігіміздің тірегі: Оны өзгертудің астарында қандай мақсат бар // Қазақ әдебиеті.-2006.-15 қыркүйек.
- Донских А. «Теңге айырбастау, бірге бір және ешқандай доминация жоқ!»: ҰБ төрағасы Ә.Сайденовпен.// Егемен Қазақстан .-2006.-11 тамыз.
- Донских А. «Тік ұшу және шығармашылық самғау ақшасы»: Жаңа дизайынмен жасалған теңгенің айналысқа шығарылатыны туралы. // Егемен Қазақстан.-2006.-18 тамыз.
- Жұмашев М. Алтын күміс ақша-байлықтың, тарихтың,мәдениеттің көзі: Ұлттық валюта монеталар туралы // Егемен Қазақстан.-2004-19 мамыр.
- Зинченко Г. Өткен он төрт жыл: 15 қараша-Ұлттық валюта-теңге күні. // Солтүстік Қазақстан.-2007.-14 қараша.
- Қазақстан Республикасының екінші деңгейдегі банктерінде орналастырған депозиттерге міндетті кепілдік беру туралы: Қазақстан Республикасының Заңы // Егемен Қазақстан.-2006.-12 шілде
- Қазіргі замандағы монета соғушылардың сыйы: теңге. // Егемен Қазақстан.-2006.-16 тамыз.
- Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ресми хабарламасы: 2006 жылдан бастап жаңа дизайынмен жасалған теңгелер айналысқа шығады // Егемен Қазақстан.-200.-25 тамыз
- Қапқызы Е. Теңге мүшелге толды: немесе Сайденов синдромы // Түркістан.-2006.-16 қараша.
- Қажырақымов Ж. Экономикамызды өрге бастырған теңге-ақша-кредиттік саясаттың тірегі: экономика. // Солтүстік Қазақстан.-2008.-14 қараша.
- Қажырақымов Ж. Еліміздің белгісі: 15 қараша-Ұлттық валюта-теңге күні. // Қызылжар нұры.-2006.-10 қараша.
- Қажырахимов Ж Шет елдерден ақша алмасқанда: Валюталық құндылықтарды пайдалануға байланысты

операциялар жүргізуге лицензия беруге еңгізілген өзгертулер. // Солтүстік Қазақстан.-2004.-30 шілде.

- Қазақстан Республикасының ұлттық Банкінің ресми хабары: Номиналы 100 теңге сапасымен ескерткіш күміс монеталарын айналысқа шығару туралы // Егемен Қазақстан.-2004.-31 шілде.
- Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ресми хабары: Номиналы 10 000 теңгелік банкноты айналысқа шығарды //Егемен Қазақстан.-2003.-26 шілде.
- Қазақ ақшасының тарихы: Дерек пен дәйек. // Солтүстік Қазақстан.-2003.-19 қыркүйек.
- Кәкімсейіт Т. Біздің дәуірдің бұрыңғы теңгелер: Сақ әлемі. // Қазақ батырлары.-2004.-4 сәуір.
- Қышқашұлы С. Теңгенің он жылдығында не айтылар екен? Қарашаның 15-і күні теңгеміз тура 10 жасқа толады... //Жас алаш.-2003.-1 қараша.
- Назарбаев Н. Теңге-ел тұрақтылығы мен тәуелсіздігінің белгісі: Қазақстан Республикасы Президентінің ұлттық валютаның 10 жылдығына байланысты сұхбаты // Егемен Қазақстан.-2003.-18 қараша.
- Нысанбаев Ә. Тәуелсіз елдің ұлттық валютасы: ұлттық валютаға 10 жыл.//Егмен Қазақстан.-2003.-13 араша.
- Оразбекұлы Қ Теңге теңселе бастады: Сбебебі неде? // Заң газеті.-2006-29 тамыз.
- Оспанов С. Доллар-Евро-Теңге: Қайсысы қолайлы? //Астана.-2004.-2.-б.58-59
- Өмірбек О. Теңгенің тең авторы: Экономика // Түркістан.-2004.-9 қыркүйек
- Самрат Ж. 93-тің қарашасының 15-і...: Теңге туралы сөз // Солтүстік Қазақстан.-2003.-5 қараша.
- Сағымбеков Р. Теңге тегіріні даму өлшемі ме?: Теңге мәселесі //Түркестан.-2004.-15 сәуір.
- Сәйденов Ә Ұлттық валюта: кеше,бүгін және ертең: Қазақстан Республикасының ұлттық банкі

абарлайды,түсіндіреді. //Егемен Қазақстан.-2004.-13 қараша.

- Сейлханқызы Ә. Ұлттық теңге ұлт беделіне айналып қала ала ма? // Заң газеті.-2003.-12 қараша
- Теңге-ел тұрақтылығы мен тәуелсіздігінің белгісі: Қазақстан республикасы Президентінің ұлттық валютаның 10 жылдығына байланысты сұхбаты.// Солтүстік Қазақстан.-2003.-21 қараша
- Теңгеге-10 жыл: Елді өркендетудың тұтқасы. // Солтүстік Қазақстан.-2003.-19 қараша.
- Теңге./Баспаға құрастырып әзірлеген Х.Ғабжелелов.-Алматы,2003.-212 бет.
- Тобаяқов Б. Ұлттық теңге ұлағаты: 15 қараша- Ұлттық валюта және Қазақстан қаржыгерлерінің күні.
  // Президент және Халық.-2008.-14 қараша.
- Тобаяқов Б. Тәуелсіздік рәмізі: немесе теңгеден теңгеге дейін // Егемен Қазақстан.-2003.-14 қараша.
- Тобаяқов Б. Теңге шежіресі: ұлттық валютамыздың шығу төркінен сыр //Ақиқат.-2003.-10.-б.3-8.
- Тұрапбайұлы А Теңгенің тегеруіні: Еуразия кеңестігінде қандай болмақ? // Егемен Қазақстан.-2003.-12 қараша

Құрастырушы: Казиканова А.К.
Ақпараттық-библиографиялық бөлім

К читателям

Предлагаемый вашему вниманию рекомендательный указатель посвящен национальной валюте Республики Казахстан - тенге.

В указателе представлен краткий очерк возникновения тенге, современное развитие тенге и список публикаций о тенге, имеющихся в фонде научной библиотеки СКГУ им. М.Козыбаева.

Пособие предназначено для преподавателей, студентов, а также для широкого круга читателей.

История возникновения тенге

Указ Президента Республики Казахстан

О введении национальной валюты Республики Казахстан

В соответствии со статьей 78 Конституции Республики Казахстан и постановлением Верховного Совета Республики Казахстан от 29 октября 1993 г. постановляю;

1. Ввести в обращение на территории Республоики Казахстан с 8.00 чпсов (время местное) 15 ноября 1993 г. национальную валюту Республики Казахстан- тенге.
2. Установить , что с 08.00 часов (время местное) 18 ноября 1993 года тенге становится единственным законным платежным средством в Республике Казахстан. Тенге состоит 100 тиынов. Наличные деньги в Республике Казахстан находятся в обращении и в виде банкнот и монет.
3. Тенге обязательны к приему на территории Республики Казахстан во все виды платежей всеми физическими и юридическими лицами , независимо от форм собственности, а также банками для зачисления во вклады и на счета без всяких ограничений.
4. Настоящий Указ вступает в силу с момента подписания

Президент Республики Казахстан Н. Назарбаев

Алматы , 12 ноября 1993г.

Национальная валюта Республики Казахстан была введена в пользование 15 ноября 1993 года. Денежные знаки тенге и тиыны были разработаны Национальным банком с участием лучших художников Казахстана. Но путь появления тенге в нашей республике был сложным и тернистым.

В начале 90-х годов в бывшем СССР одновременно с процессом либерализации экономики усилились дезинтеграционные процессы в денежно-кредитной сфере. Первыми в 1992 году собственные национальные валюты ввели страны Балтии, Азербайджана, временные денежные знаки- Украина, Молдова и Беларусь. Россия ввела свою национальную валюту- российский рубль- в конце 1992 года, а в июле -августе 1993 года в ней была осуществлена денежная реформа, в ходе которой была полностью прекращено хождение советского рубля и произведен его обмен на новый российский.

Остальным странам СНГ , входящим в рублевую зону, было отказано в обмене старых денежных знаков на российский рубль нового образца на тех же условиях, что и в России. Произошло разделение денежных систем России и других стран СНГ, использовавших рубль в качестве платежного средства во внутреннем денежном обороте.

Практически рубль образца 1961-1992 годов и новый рубль образца 1993 года имели разный курс в странах СНГ. Поэтому такая ситуация вместо помощи экономике Казахстана в трудный период становления привела к дискредитации Казахстанского рубля, который очень быстро терял свою платежеспособность, по котировке того периода он имел официальный курс 67 копеек за российский рубль.

Реальная внутренняя стоимость казахстанского рубля была гораздо ниже, а по взаиморасчетам между предприятиями и в розничной торговле цена нашего рубля была еще во много раз меньше. Процесс обесценивания казахстанского рубля усиливался: он практически девальвировал.

В связи с отсутствием собственной денежной единицы в Республике Казахстан нарастала кризисная обстановка в сфере наличного и безналичного денежного обращения; на конец сентября 1993 года кредиторская задолженность у предприятий Казахстана составляла около полутора триллиона рублей. Необеспеченная товарами денежная масса превышала 960 млрд. рублей и оказывала огромное отрицательное влияние на денежно-кредитную политику государства, привела к росту цен,

делала несравнимыми покупательскую способность казахстанского и российского рублей.

Таким образом, развитие событий поставило республику перед необходимостью введения собственной национальной валюты, работа по которому была начата в сентябре-октябре 1992 года.

В целях осуществления руководства такой работой была образована Государственная комиссия в составе ответственных работников Правительства и финансово-банковских органов. Эта комиссия и рабочая группа провели ответственную и весьма кропотливую работу по созданию внешнего облика и условий введения национальной валюты, по наименованию которой было немало споров и предложений.

В конце концов, своим названием национальная валюта- тенге, тиын обязана академику Международной инженерной академии, выдающемуся ученому Казахстана Сауку Темирбаевичу Такежанову, входившему в состав первой инициативной группы, которая разрабатывала концепцию ее введения.

Здесь следует заметить , что название «тенге» имеет глубокие исторические корни. В начале XY века в Отраре и его округе использовались серебряные монеты-танга трех достоинств. Основной номинал назывался «танга», четверть «мири», а одна двенадцатая- «инданговая тангача».

По созданию внешнего облика тенге необходимо было решить в принципе: какими будут банкноты с точки зрения исторической концепции. Эта концепция основывалась на общих принципах банкнот и литературном наследии народа.

Вариантов существовало много. Но художники Х.Габжалилов,М.Алин и А.Дузельханов совместно с правительственной комиссией из огромного количества ссылок, споров и обоснований приняли решение: на лицевую сторону банкнот поместить изображение исторических личностей, наиболее ярко отражавших культурное наследие Казахстана. Оборотная сторона банкнот охватывает природные и архитектурные элементы, характерные для страны.

Получив право на жизнь с 15 ноября 1993 г., первоначальный курс был установлен из расчета 4, 75 тенге за один доллар США.

А каждый тенге был обменен на 500 советских рублей . И с этого дня тенге стал главным инструментом нашей экономики, основной денежной системы государства.

Тенге-день сегодняшний

Прошедшие после реформы годы позволяют сделать вывод о том, что курс оказался правильным. Национальная валюта все увереннее завоевывает авторитет не только в нашей стране, но и государствах ближнего и дальнего зарубежья.

Однако жизнь не стоит на месте. В связи с рекомендацией Интерпола рекомендовано Центральным банкам в качестве одной из форм профилактики фальшивомонетничества регулярно проводить изменения внешнего вида денежных знаков и обновлять уровень их защищенности каждые 5-7 лет, принимается решение о вводе банкнот нового образца. Согласно постановлению Правительства Национального Банка РК № 68 от 25 июля 2006 года 15 ноября 2006 года начался ввод тенге нового образца вместе с параллельным хождением банкнот старого образца, срок которого истекает 14 ноября 2007 года.

В банкнотах нового дизайна на основе мировой практики использовался современный беспортретный дизайн банкнот, таких как евро и российский рубль. Новая серия банкнот не изменилась и состоит из такого же количества номиналов, что и прежняя.

Новейшие дизайнерские разработки, качественное техническое воплощение казахстанских банкнот и монет, уровень защиты от подделок- все это ставит тенге в один ряд с образцами мировых валют экономически развитых государств, а по некоторым параметрам даже превосходит их. Например, в мае 2007 года в Бангкоке (Таиланд) на очередной валютной конференции, посвященной наличным деньгам , первое место в номинации «лучшая новая банкнота» было присуждено казахстанской банкноте 10 000 тенге. Также отмечена сложная и

высокая защищенность новой серии банкнот, выпущенных в ноябре 2006 года.

Сегодня в стране уверенно действуют новые финансовые институты: кредитная система, пенсионные фонды, рынки ценных бумаг и страховых услуг.

Вопросы осуществления стабильной денежной системы и укрепления роли национальной валюты является приоритетной задачей государства .В Казахстане очень много сделано, чтобы республика состоялась как самостоятельное и самодостаточное государство, как равноправный партнер мирового сообщества.

Сегодня в нашем государстве – тенге законное средство платежа на всей территории страны, принимаемое всеми физическими и юридическими лицами без ограничений для оплаты любых требований и обязательств. Тенге вполне состоялся как полноценная национальная денежная единица. Она исполняет все денежные функции. В тенге измеряется стоимость различных товаров и услуг, присутствующих на рынке. Тенге выполняет роль «посредника» в движении товаров от продавца к покупателю, в совершении сделок. Тенге является средством накопления. Сегодня все расчеты и торговые операции внутри страны осуществляются в основном в национальной валюте. Наряду с российским рублем тенге является конвертируемой валютой в странах СНГ.

Список литературы

10 лет тенге: Цикл статей, посвященных этой теме. //Северный Казахстан.-2003.-14 ноября.

Алин М. Что не позволено доллару, то сумел тенге!: о новом дизайне казахстанских банкнот. //Казахстанская правда.-2006.-24 августа.

Балгимбаев Н.,Дамитов К. Заявление правительства и Национального банка РК о дальнейшей политике обменного курса тенге. //Юридическая газета.-1999.-7 апреля.

Банкноты достоинством 1000 тенге. //Советы Казахстана.-1995.-14 Февраля.

Бахтигареев Р. Тенге важнее путча: Иссык- Куль-жемчужина Кыргызстана. //Экспресс К.-2006.-2 июня.

В обращение выпускаются банкноты достоинством 1000 тенге.//Сев. Казахстан.-1995.-15 февраля.

Гаврилко В. Об инфляции , стабилизации цен и юбилее тенге. //Проспект СК.-2008.-19 сентября.

День рождения тенге теперь будут отмечать все финансисты страны: 15 ноября- день банковского работника. /Казахстанская .правда.-1997.-241.

Дербисов Е. Доллар, рубль, тенге.- правила партнерства: экономика. //Экспресс.-1994.-8 июля.-

Донских А. Обмен тенге. Один к одному. И никакой деноминации!. //Казахстанская правда.-2006.-1 августа.

Донских А.Для меня банкнота-это поэзия, выраженная в красках: Мендыбай Алин- дизайнер национальной валюты. //Казахстанская правда.-2003.-17 июля

Донских А. С тенге политика Казахстана стала окончательно независимой. //Казахстанская. правда.-2001.-26 марта.

Донских А. Тенге без фальши: о фальшивомонетчиках. //Казахстанская правда.-2008.-12 февраля.

Ержанова Л. Секретное задание Галыма Байназарова: о национальной валюте-тенге. //Экспресс.-2003.-8 ноября.

Жданов А. Тенге и свобода: История или 7 дней, которые избавили нас от иллюзий. //Экспресс.-2001.-23 июня.

Журавлев Б. Сто и одна рыночная роль тенге. О некоторых положительных тенденциях в развитии финансового рынка. //Стратегия и тактика Казахстанской экономики .-1998.-4 августа.

Звон и блеск особенных монет: Казахстанская монетная индустрия. //Добрый вечер.-2008.- 4 января

К 150 - летию Абая Нацбанк выпустил в обращение юбилейные монеты достоинством 100 тенге. //Экспресс.-1995.-2 августа.

Кажрахимов Ж. Как мы вводили тенге. //Северный Казахстан.-2001.-16 ноября.

Кажрахимов Ж. Новый дизайн тенге. //Северный Казахстан .-2006.-18 сентября.

Касенов Ф. Алтын, или Валютная интеграция. //Казахстанская правда.-2003.-4 апреля

Квятковский О. Многоликий Аль- Фараби : о девальвации тенге в Казахстане. //Труд.-2000.-11 апреля.

Ким Н. Нацбанк: тенге набирает силу. //Советы Казахстана.-1995.-20 января.

Майлыбаев Б. Тенге: путь становления. //Казахстанская правда.-2002.-16 ноября.

Марченко Г. Тенге способствовал становлению рыночной экономики и выдержал испытание кризисом.//Казахстанская правда.-2009.-14 ноября.

Монета- лучший подарок: О Монетном дворе Казахстана. //Северный Казахстан.-2008.-25 июня

На новых монетах - символы древней Казахской культуры. /Описание новых монет 1,3,5,10 и 20 тенге образца 1993г/. //Трибуна.-1995.-1 ноября.

Назарбаев Н. Тенге-символ стабильности и независимости страны: Интервью президента РК в связи с 10-летием национальной валюты. //Северный Казахстан .-2003 .-21 ноября.

Назарчук И. Тенге: путь становления. //Страна и мир .-2007.-16 ноября.

Новая памятная монета: 500 тенге. //Казахстанская. правда .-2001 .-26 января.

Нурпеисова Г. Художник, что рисует .деньги: К юбилею тенге. //Казахстанская правда.-2003.-20 сентября.

Нусупов А. Доллар, евро и тенге. //Экспресс.-2001.-29 декабря.

О выпуске в обращение памятной монеты номиналом 50 тенге, посвященной 100-летию со дня рождения Г.Мусрепова. //Казахстанская правда.-2002.-20 марта.

О выпуске в обращение памятной серебряной монеты "Proof" качества "Дрофа" из серии монет "Красная книга Казахстана" номиналом 500 тенге. //Казахстанская правда .-2003.-26 июля.

О выпуске в обращение юбилейной монеты номиналом 50 тенге, посвященной 60-летию Победы .и памятной золотой монеты "Древний Туркестан" номиналом 100 тенге. //Казахстанская правда.-2005.-13 апреля.

О мерах по расширению использования тенге в качестве платежного средства: Указ Президента РК от 4 февраля 1994 г. //Северный .Казахстан.-1994.-15 февраля

О порядке обмена физическими лицами казначейских и банковских билетов Госбанка СССР и банка России образца 1961-1992г. на тенге: Инструкция национального банка Республики Казахстан. //Ленинское знамя.-1993.-13 ноября.

О снятии ограничений на экспорт продукции и товаров, приобретенных за тенге в РК: Указ Президента РК от 4 февраля 1994. //Советы Казахстана.-1994.-8 февраля.

Памятная железная монета: выпущена памятная серебряная монета номиналом 500 тенге. //Казахстанская правда .-2002.-24 сентября.

Прохоров И. Две тысячи тенге в одной банкноте. //Казахстанская правда.-1997.-21 февраля.

Сайденов А.Г. Национальной валюте - тенге -15 лет. //Банки Казахстана.-2008.-№10.-С.2-5.

Сарсенкулов Ж. Тенге- атрибут суверенности. //Страна и мир.-2007.-16 ноября.

Связина О. Деньги. Какие они бывают ? //Страна и мир.-2006.-31 марта

Сембаев Д.Х.Казахстанцы могут гордиться своей национальной валютой. // Финансы Казахстана.-2002.-№1.-С.18-24

Серикбаев Д. Тенге: история в портретах. //Ана тілі .-1999.-11 ноября.

Тенге: день первый-день сегодняшний. //Северный Казахстан.-2007.-14 ноября.

Хроника пикирующего тенге. //Центральная Азия.-2009.-6-12 февраля.

Цалюк А. Трудно первые пять лет. История тенге глазами финансового аналитика. //Новое поколение.-1998.-20 ноября.

Шевченко В. Пришлась монета ко двору: 10-летие национальной валюты. //Казахстанская правда.-2003.-15 ноября

Ютиш В.М.,Красовский Н.С.,Ахметжанов К.А. К 15 -летию тенге. //Банки Казахстана.-2008.-№10.-С.17-19.

Подготовила : Макаренко О.М.
информационно-библиографический отдел

Ответственная за выпуск: Нурпеисова К.Н.
заведующая библиотечным комплексом